

Kadunud Riigisaalihoone kuninglik hiilgus

JAAK JUSKE
Riigikogu liige,
Sotsiaaldemokraatlik erakond

Uhket Riigisaalihoonet meenutavad vaid kolm kinnimüüritud aknaavaust ja fanfaaripuhujate rõdu linnuse läänefassaadis.

Toompea loss, ajalooline väike linnus, koosneb mitmest eri aegadest pärit hoonest. Üks kunagine sinne uhke esindushoone on peaaegu täielikult hävinud.

Tallinn läks Liivi sõja ajal 1561. aastal Rootsi kuninga võimu alla. Mõni aeg hiljem algas Toompea väikese linnuse ümberehitus. Kultuuriajaloolane Hans Lepp (1994) on kirjutanud, et töid juhatas esialgu Anders Larsson Mälare, kes on Rootsi kunstiajaloo tuntud seoses Gripsholmi lossi ehitusega. Ümberehitustöö sai uue hoo, kui Rootsi kuningaks tõusis 1569. aastal Johan III. Keskaegne ordulinnus tuli muuta väärrikaks renessansslossiks. Ehitati uued kuninglikud eluruumid ja kantselei Rootsi kuninga asehalduri tarvis. Mahuka töö jaoks toodi tööjõudu Soomest. (Lepp 1994)

Tähtsaim uuendus oli riigisaal, mis ehitati piki eeslinnuse läänepoolset

Pikk Hermann ja sellest vasakul on müüris näha endise Riigisaalihoone kolm akent ja müürieendil fanfaaripuhujate rõdu.

Foto: Paul Kuimet, Riigikogu fotoarhiiv.

müüri. Töid juhatas Antonius Poliensis, hiljem Hans von Aken (Raam 1993, 118), nimetatud ka von Aachen (Riigikogu 2020). Puitlaega saal oli 25 meetrit pikk ja 11 meetrit lai ning sinna viis lossiõuelt kahepoolne paraadtrepp, mis lõppes avatud rõduga – eeskujuna võeti Stockholmi kuningalossist. „Läänepoolsesse lossimüüri raiuti kolm suurt akent, mis andsid saalile külluslikult valgust.“ (Lepp 1994).

Riigikogu hoone kõrval vasakul asuv hoone oli ehitatud endise Riigisaalihoone kohale.

Foto: Rahvusraamatukogu digiarhiiv Digar

Kui Johan III ja tema poeg Sigismund – Poola kuningas ja Rootsi troonipärija – 1589. aasta augustis Tallinnas kohtusid, olid Riigisaal ja kuninglikud eluruumid valmis. „Ametlikult pidid Johan III ja Sigismund arutama, kuidas Rootsi ja Poola võiksid koos end kaitsta ähvardavate venelaste eest“, kuid tegelikult oli plaanis arutada Sigismundi loobumist Poola troonist. Johan III lootis, et Sigismund tuleb pärast kohtumist temaga Rootsi. (Lepp 1994)

„Johan III saabus Tallinna 5. augustil 1589. Temaga koos tuli ka kuninganna Gunilla Bielke, mitmed riiginõukogu liikmed ja 3000 sõdurit. Kuningas ja kuninganna elasid lossis, sõdurid majutati linna. Kolme nädala pärast saabus kuningas Sigismund, saatjaskonnaks õde printsess Anna, mitmed Poola senaatorid ja muud aadlikud, samuti 2000-meheline väesalk.“ (Lepp 1994) Kohe tõusis Rootsi ja Poola sõdurite vahel tõsine riid. Ei möödunud ühtki päeva ilma et keegi poleks haavata või lausa surma saanud, on kirjutanud Hans Lepp.

Kroonika jutustab, kuidas Sigismund „juhiti lossis ühte ruumi, kus seisis

hõbedane troon, mis oli nii suur, et sinna oleks võinud kolm inimest istuma mahutada. Kummalgi pool trooni oli sammas, millel ilutses kaks kullatud krooni. Arvatavasti seisis see troon uues riigisaalis.“ (Lepp 1994)

Igatahes oli Sigismund vaevalt „kohale jõudnud, kui salajased loobumiskaardid tulid avalikuks ja läksid liikvele kuuldused, et Johan III tahab poja endaga Rootsi viia“ (Lepp 1994). See tekitas rahutusi mõlemas leiris. (*ibid.*)

Pärast pikki läbirääkimisi kokkuleppele ei jõutud ning Sigismund võis septembri lõpus tagasi Poola minna. Johan sai siiski Poola senaatoritelt lubaduse, et Sigismund võib mõne aja pärast Rootsi sõita. Kibestunud Johan III lahkus Tallinnast mõni päev hiljem. Ta ei näinud oma poega enam kunagi. Luhta läinud kohtumine avaldas Rootsi-Poola suhetele väga negatiivset mõju, tuues hiljem kaasa Eesti alasid laastanud sõjad kahe riigi vahel. (Lepp 1994)

Praegu Toompealt Riigisaalihoonet ei leia. Katariina II ajal 18. sajandi teises pooles kerkinud kubermanguvalitsuse hoone ehitusega sama ajal lammutati vana lossi teine korrus, säilinud müüridele ehitati aga uus madalam hoone.

Lossikompleksi ulatusliku ümberehituse käigus 1935. aastal rajati omakorda selle asemele vastu läänemüüri sisekülge kitsas kolmekorruseline ametnike elumaja, kus nüüd asuvad Riigikogu liikmete kabinetid. Riigisaalihoonest on alles vaid kolm osaliselt kinnimüüritud aknaavaust ning eelmisel aastal uuenduskuuri läbinud faanaripuhujate rõdu linnuse läänefassaadis. Kui vaadelda Toompea lossi Snelli pargist, on need kõrges paemüüris selgelt näha.

KASUTATUD ALLIKAD

LEPP, H. (1994). Rootsi mälestised Eestis. Kort vägledning till svenskminnen i Estland. Lühike teejuht. Tallinn: Huma.

vt ka: – <http://www.stmikael.ee/index.php/en/2-1>

RAAM, V. (toim). (1993). Eesti arhitektuur. 1. osa. Tallinn. Tallinn: Valgus.

RIIGIKOGU. (2020). Toompea loss ja Riigikogu hoone. – <https://www.riigikogu.ee/tulge-kulla/toompea-loss/toompea-loss-ja-riigikogu-hoone/>